
Introduktion

Den första artikeln i vinterns nummer av *Arbetsmarknad & Arbetsliv* berör ett relativt nytt område inom arbetslivsforskningen, nämligen förekomst av alkohol- och drogtestar i svenskt arbetsliv. Sådana tester började användas för cirka 15 år sedan och är fortfarande en kontroversiell fråga. Är det etiskt, socialt och juridiskt försvarbart att ha alkohol- och drogtestning på arbetsplatserna? Är det – med tanke på tredje man – försvarbart att *inte* testa personal som t ex piloter och kirurger? Hur ofta förekommer i realiteten testning på svenska arbetsplatser idag? Och leder tester till att exempelvis arbetsplatsolyckor av olika slag minskar i omfattning? Dessa frågor behandlas i artikeln, skriven av **Mimmi Eriksson** och **Börje Olsson**, båda verksamma vid Centrum för socialvetenskaplig alkohol- och drogforskning vid Stockholms universitet. De redovisar en empirisk studie som visar att cirka en tredjedel av svenska arbetsplatser använder någon form av alkohol- och drogtest, antingen vid nyanställningar eller vid misstanke om att missbruk föreligger. De sammanfattar också tidigare forskning och redogör för det rättsliga läget inom området. Tre mål som varit uppe i Arbetsdomstolen diskuteras.

Vad menas med att vara ekonomiskt oberoende? Det är en fråga som behandlas i den andra artikeln, skriven av **Anita Nyberg**. Hon hävdar att uttrycket ”ekonomiskt oberoende” tolkas olika, avhängigt av om det syftar på män respektive kvinnor. En ekonomiskt oberoende kvinna är en kvinna som lönearbetar och som försörjer sig själv: *hon är ekonomiskt oberoende av en man*. Ekonomiskt oberoende män talas det mer sällan om. När uttrycket förekommer syftar det

inte på en man som är ekonomiskt oberoende av en kvinna, utan en man som kan försörja sig utan lönearbete. *Han är ekonomiskt oberoende av lönearbete eller av en arbetsgivare*. I artikeln kopplas mäns och kvinnors ekonomiska beroende/oberoende samman med välfärdsstatens transfereringssystem, som Nyberg också ser ur ett könsperspektiv: det hjälper kvinnorna att vara oberoende av männen och det hjälper männen att – i krissituationer – vara oberoende av arbetsgivarna. I artikeln belyses hur mäns och kvinnors försörjningssituation, där såväl löneinkomster som statliga bidrag beaktas, har förändrats mellan åren 1975 och 1994. Här visas att sammanboende kvinnor har blivit mindre ekonomiskt beroende av män genom att såväl deras egna löneinkomster som transfereringar har ökat. Däremot har ensamstående kvinnor med barn svårare att försörja sig och sina barn på 1990-talet än på 1970-talet. Det senare gäller även ensamstående fäder. För män generellt har utvecklingen inneburit minskade löneinkomster och ökat beroende av transfereringar från välfärdsstaten.

I den tredje artikeln, författad av **Tiiu Soidre**, redovisas en studie som behandlar individers inställning till de regler som kringgärdar uppbärande av arbetslöshetsersättning. För att ha rätt till ersättning fordras inte bara att den sökande måste acceptera erbjudet arbete eller AMS-program, det ställs också krav på funktionell (yrkesmässig), tidsmässig, rumslig samt ekonomisk flexibilitet. Den arbetssökande måste alltså, inom vissa gränser, vara beredd på att byta yrke/bransch, pendla, flytta eller få lägre lön. Upplevs detta som rimliga eller alltför starka

krav? Och hur varierar detta för olika grupper av människor? Analysen tar sin utgångspunkt i dels *strukturell arbetslöshetsrisk* som avser risker att bli arbetslös relaterade till social klassposition, kön och ålder, och dels *upplevd risk* som innefattar en bedömning av sannolikheten att själv bli arbetslös i framtiden. Resultaten visar att pågående arbetslöshet och tidigare erfarenhet av arbetslöshet är faktorer som bidrar till att anse att reglerna är för stränga. Däremot förefaller varken anhörigas, vänners eller egna förväntningar om framtida arbetslöshet ha någon systematisk inverkan på bedömningen. Social klasstillhörighet visar sig emellertid ha stor betydelse i sammanhanget. Arbetarkategorierna förefaller genomgående anse att kraven är väl restriktiva jämfört med tjänstemän. Detta har sannolikt med dessa gruppers relativt mer utsatta position på arbetsmarknaden att göra.

Mellan åren 1998 och 2000 publicerades i *Arbetsmarknad & Arbetsliv* tre artiklar om utvecklingen inom området "Industrial Re-

lations", skrivna av **Nils Elvander**, professor emeritus vid Uppsala universitet. I anslutning till den sista artikeln publicerades två kommentarer till den utveckling som beskrivits, den ena författad av Lena Gonäs (nummer 3, 2000) och den andra av Niklas Bruun (nummer 4, 2000). Elvanders artikelserie kommer nu att publiceras i en sammanställning, dels på engelska (i Arbetslivsinstitutets rapportserie "Arbetsliv i omvandling"), dels – tillsammans med Gonäs och Bruuns kommentarer – på svenska (där Arbetsmarknadsstyrelsen och Svenska IIRA-föreningen, International Industrial Relations Association, är utgivare). I anslutning till detta har Elvander kortfattat kommenterat inläggen av Gonäs och Bruun, och också tillsänt *Arbetsmarknad & Arbetsliv* sin kommentar. Denna avslutning på artikelserien om Industrial Relations publiceras här i vinternumret.

Ulla Arnell Gustafsson
Pathric Hägglund